

TÓTH SÁNDOR

A NYÍREGYHÁZI M. KIR.12. HONVÉD
GYALOGEZRED ZENEKARA
A NEMZETI ÉS TÁRSADALMI ÜNNEPEK
SZOLGÁLATÁBAN

Nyíregyháza

2017

A nyíregyházi m. kir. 12. honvéd gyalogezred zenekara a nemzeti és társadalmi ünnepek szolgálatában

Nyíregyháza történetében első alkalommal 1920-ban létesült katonazenekar a helyi gyalogezred kötelékében. Működésének 1944. végéig terjedő negyed százada alatt meghatározó szerepe volt a város kulturális és közéletében. Szimfonikus zenekarként működve évtizedeken keresztül szolgálta ki a városban játszó színtársulatokat, volt a némafilm korszak filmzenét szolgáltató zenekara, adtak hangversenyeket, szórakoztató és térzenét. Voltak különböző szervezetek műsorainak részesei, ott voltak a vitézek, leventék, cserkészek rendezvényein, a helyi sportegyesületek és katonai szervezetek sportrendezvényein. Ott voltak a kormányzó nyíregyházi látogatásaikor tartott fogadó ünnepségeken, a kormányzó születése- és névnapja alkalmából tartott rendezvényeken, az egyházi ünnepeken és más alkalmakon. A katonazene részévé vált nyíregyházi polgárok mindennapjainak. E dolgozatban csak a nemzeti és társadalmi ünnepek szolgálatára térünk ki. Nyíregyházán is általános ünnep volt a március 15-i szabadságünnep és a hősök napja. Nyíregyháza sajátos ünnepe volt a mártír Kovács István nemzetőr főhadnagy emlékünnep és az országosan is egyedülálló gyermekmajális.

Március 15.

Nyíregyházán a szabadság ünnepéről, március 15-éről, több formában emlékeztek meg. Ezen az ünnepnapon a város felekezetei, templomaikban emlékeztek a nagy eseményekre. A város polgárainak együttes ünnepét a város vezetése szervezte meg. Ünnepeltek az iskolákban, általában az ünnep előtt s voltak intézmények, szervezetek is, akik emlékeztek a nevezetes eseményre.

Megalakulását követően, a nyíregyházi gyalogezred zenekara 1921-től részt vett a város társadalmi ünnepeinek érzelmi töltésű lebonyolításában. Közreműködésük történt önálló szereplés formájában vagy énekkarokkal együttműködve. Itt most csak a város polgárainak közös márciusi ünnepén történő közreműködést szedjük csokorba.

Az 1921. évi március 15-i hazafias ünnepen az egyházi vegyes énekkarok Jakab József karnagy vezényletével, a Magyar Hiszekegy éneklésével nyitották meg az ünnepi megemlékezést a katonazenekar kíséretével. A Kossuth-szobor előtt félkörben elhelyezkedő 150 tagú vegyes kart a katonai zenekar egészítette ki körre s középen Jakab József vezényelte a Nyíregyházán addig nem látott és hallott monumentális együttest. A megnyitó beszéd után a Himnusz hangzott el az előbbi szereposztásban. Ezt követően, az ünnepi beszéd után, az énekkar a Nem, nem soha című számot adta elő a katonazenekar kíséretével. Végül dr. Vietórisz

István szavalata után a nyíregyházi felekezetek egyesített vegyes kara, a gyalogezred zenekara kíséretével, a Szózzal fejezte be az ünnepi megemlékezést.¹

Kossuth Lajos tér²

1922-ben hasonló felállásban és program szerint került sor az ünnepségre. Magyar Hiszekegy, Szózat, Nemzeti dal, Himnusz voltak a közös produkció zeneszámai. A nyíregyházi énekkarokat és a kíséretet ellátó katonazenekart ekkor is Jakab József karnagy vezényelte.³

Saját karmestere, Kiss János vezényletével először 1923. március 15-én lépett fel a gyalogezred zenekara. Ezt az ünnepséget a Himnusz játszásával és a polgárság együttes éneklésével nyitották meg. Az ünnepség közreműködője volt a Városi Dalegylet is Jakab József karnagy vezényletével. A Magyar Hiszekegyet és a Nemzeti dalt énekelték el. Az ünnepséget a katonazenekar a Szózat játszásával és a polgárság éneklésével zárták be.⁴

1924-ben már csak a katonazenekar működött közre az ünnepen, amelyen a Himnusszal nyitottak és a Szózzal zárták be.⁵

A következő esztendőben a polgárság és a nemzeti hadsereg együtt ünnepelte a márciusi szabadság gondolatot, természetesen a m. kir. 12. gyalogezred zenekarának közreműködésével. Az ünnepség ekkor is a Himnusszal kezdődött „amelyet a 12. gyalogezred zenekara adott elő imádságos hangulatot árasztóan, Kiss János karmester vezetésével.” Az impozáns ünnepet a Szózat eljátszásával fejezte be a zenekar.⁶

¹ Nyírvidék, 1921. márc. 15, 17.

² <http://www.nyirkuvik.hu/drupal/category/k%C3%A9pgal%C3%A9ria/ny%C3%ADregyh%C3%A1za-r%C3%A9gi-k%C3%A9pslapokon>

³ Nyírvidék, 1922. márc. 12.

⁴ Nyírvidék, 1923. márc. 8.

⁵ Nyírvidék, 1924. márc. 13.

⁶ Nyírvidék, 1925. márc. 16.

1926-ban újra belépett az ünnepségbe a Városi Dalegylet, amely a Magyar Hiszekegyet és a Fegyverkovácsok c. dalt énekelte az ünnepség rendjében. Kiss János karmester vezetésével a zenekar, ekkor már hagyományként, a Himnusszal nyitotta és a Szózáttal zárta a rendezvényt.⁷

1927-ben a zenei számokat illetően a közreműködő Városi Dalegylet változtatott a repertoáron. A Magyar Hiszekegyet a Nemzeti dal követte, majd a Turul madár c. számot adták elő a beszédek és szavalatok után. A katonazenekar nyitó és záró számai nem változtak.⁸

1928-ban a katonazenekar Kossuth indulójával kezdődött el a városi ünnep a Kossuth téren. Ezt követően a Magyar Hiszekegyet egy 300 tagú férfikar adta elő Jakab József karnagy vezetésével. A beszédek követően a Szózatot a 300 tagú férfikarok együttese énekelte el Krecsák László karnagy vezetésével, majd az ünnepséget a gyalogezred zenekara zárta be a Rákóczi-induló eljátszásával.⁹

Egy év múlva csak a helyszín változott az ünnepi megemlékezés megtartásában. A Korona szálló nagytermében megtartott rendezvényen az előző évhez hasonlóan működtek közre a katonazenekar és a helyi énekkarok együttese a három nagy közreműködésével és zeneszámokkal.¹⁰

Az 1930-ban rendezett ünnepséget a 12. gyalogezred zenekara nyitotta meg a Kossuth-induló eljátszásával és zárta a Himnusszal. Közben két énekkar: a Városi Dalegylet és a Tisztviselő Dalkör együttesen énekelte el a Magyar Hiszekegyet, Jakab József karnagy vezetésével. A Nemzeti dalt a Tisztviselő Dalkör adta elő önállóan.¹¹

A következő évi ünnepség újításként a katonazenekar és a Városi Dalegylet együttesen is szerepelt. A Kossuth-induló zenekari előadása után a Magyar Hiszekegyet a Városi Dalárda adta elő. Az ünnepi beszédet követően Lányi Ernő: Szabadság, dicsőség c. művét a Városi Dalegylet a katonazenekar kíséretével szólaltatta meg. Végül a rendezvényt a katonazenekar által megszólaltatott Himnusz zárta.¹²

1932-ben „a nemzeti összefogás diadalmas ígérete volt a nyíregyházi polgárság március 15-i ünnepsége. Az ünnepség délután 3 órakor kezdődött. Kossuth indulója zendül fel a magasztos ünnep megnyitójaként. A 12. honvéd gyalogezred zenekara játssza Kiss János karnagy dirigálásával gyűjtő hatással, majd Szohor Pál főjegyző hangja csendül meg, amint az

⁷ Nyírvidék, 1926. márc. 11.

⁸ Nyírvidék, 1927. márc. 11.

⁹ Nyírvidék, 1928. márc. 4.

¹⁰ Nyírvidék, 1929. márc. 13.

¹¹ Nyírvidék, 1930. márc. 15.

¹² Nyírvidék, 1931. márc. 8.

ünnepség megnyitóját mondja mély hazafiúi érzéssel...” Őt a Városi Dalárda Magyar Hiszekegy-e követte, majd az ünnepség végén ismételten ők énekelték a Himnuszt.¹³

A következő évi ünnepség helyszíne a Városi Színház volt, amelyen közreműködött a katonazenekar Kiss János karmester vezetésével.¹⁴

Hosszú idő után 1934-ben fordult elő, hogy a polgárság ünnepén a katonazenekar nem szerepelt. Az ünnepség lelkesítő dalait a Városi Dalárda szólaltatta meg.¹⁵

A következő esztendőben „Az ünnepséget a katonazenekar a Kossuth induló lelkesítő dallamával vezette be, majd Szohor Pál polgármester mondott megnyitó beszédet, amelyben utalt Nyíregyháza város lakosságának hagyománytiszteletére és arra, hogy az idei március idusán meg kell emlékeznünk Rákóczi Ferenc fejedelemről is, akinek emlékét ebben az évben halálának kétszázadik évfordulóján ünnepli meg a nemzet.” E rendezvényen a továbbiakban a Városi Dalárda szólaltatta meg a Nemzeti Hiszekegyet, a Talpra magyart és végül a Himnuszt.¹⁶

1936-ban a m. kir. II. Rákóczi Ferenc 12. gyalogezred zenekarának karmestere, Kiss János százados nyugállományba került. Talán ennek is köszönhető, hogy a zenekar 1943-ig nem vett részt Nyíregyháza polgárainak szabadságünnepén. Helyét az ünnepségeken kezdetben az 1936-ban alakult leventezenekar töltötte be. 1939-től a helyi MÁV Árpád vezér fűvőszenekeara szolgáltatta a zenét s mindig kéznél volt a nagy múltú Városi Dalárda.

1943. március 15-én „Az ünnepély pontosan 3 órakor kezdődött meg. Bevezetőben a 12. honvéd gyalogezred zenekara a Hiszekegyet játszotta. Majd Szohor Pál polgármester megnyitotta az ünnepélyt. A megnyitó után a zenekar Kossuth-nótákat játszott, majd Turóczy Zoltán, a tiszai evangélikus egyházkerület püspöke mondotta el ünnepi beszédét.” A beszéd után volt még egy szavaltat s az ünnepség a Himnusz hangjaival ért véget.¹⁷

A gyalogezred fennállása alatt az 1944. volt az utolsó esztendő, amikor elhangzottak a zenekar akkordjai a városi ünnepségen. Erről így tudósított a Nyírvidék Szabolcsi Hírlap: „Nyíregyháza március hó 15-én zászlódíszbe öltözött. Reggel a keresztény hitfelekezetek templomaiban ünnepi istentisztelet volt az egyházi, polgári, katonai hatóságok, az egyesületek, iskolák részvételével. A délelőtti órákban volt a leventék, az iskolák lelkes magyar érzéssel áthatott ünnepe, délután 3 órakor a városháza előtti téren több ezer főnyi közönség részvételével rendezték meg a polgárság hagyományos, impozáns szabadságünnepét. Az ünnepségen a 12. honvéd gyalogezred zenekara a Nemzeti Hiszekegyet játszotta, majd Nyíregyházy Pál

¹³ Nyírvidék, 1932. márc. 11, 17.

¹⁴ Nyírvidék, 1933. márc. 17.

¹⁵ Nyírvidék, 1934. márc. 17.

¹⁶ Nyírvidék, 1935. márc. 17.

¹⁷ Nyírvidék, 1943. márc. 16.

polgármester mondott megnyitó beszédet... A lelkesítő megnyitó után a zenekar Kossuth-nótákat és a Kossuth-indulót játszotta művészi szépségű előadásban, majd dr. Füsthy Molnár Lajos kir. járásbíró mondotta el lenyűgöző erejű, az új magyar életszemlélet szellemével áthatott ünnepi beszédét.” A beszéd után szavalat hangzott el, majd „Az ünnepséget a katonazenekar a Himnusz imájával zárta be.”¹⁸

Kovács István emlékűnnep

Nyíregyháza egyedülálló társadalmi emléknapja volt 1919. április 22-től a Kovács István emlékűnnep. Kovács István tüzér főhadnagyként szolgált a nagy háborúban. A háborúból hazatérve Nyíregyházára, részt vett a város rendjének fenntartásában, mint nemzetőr. Nemzetőrtársai bizalmából ő volt Nyíregyháza nemzetőrparancsnoka. A kommün kikiáltása előtt a háborúból hazatért Szamueli fivérek erős kommunista agitációs tevékenységet fejtettek ki szülővárosukban. A Szamueliék és Kovács főhadnagy között konfliktus keletkezett. Később a nyíregyházi székhelyű 5. vörös hadosztálynál komiszárként tevékenykedő Szamueli László Kovács István nemzetőr főhadnagyt ellenforradalmárnak minősítette s letartóztatta. A Szabolcsban húzódó román frontra érkező Pogány József népbiztos a letartóztatott Kovács István nemzetőr főhadnagyt és egy köztörvényes bűnözőt, példa statuálás céljából, golyó általi halálra ítéltetett és 1919. április 22-én kivégeztette azokat. A kivégzést a bebörtönzött városi és megyei vezetők szeme láttára hajtotta végre a bírósági tárgyalás előtt odarendelt katonaság.

A köztiszteletben álló, a város rendjéért sok áldozatot hozó Kovács István kivégzését a város polgárai traumaként élték meg. Kivégzését követően, rövid időn belül, a kommünellenesség szimbólumává, a város polgárságának példaképévé vált. Mártírhalálának évfordulóján rendszeresek voltak a megemlékezések, amelyeken ott voltak a nemzeti hadsereg katonái és közreműködött a nyíregyházi gyalogezred katonazenekara.

Kovács István kivégzése utáni hónapban már emlékalapítvány létesült egy tisztos síremlék állítására s május 31-re gyászűnnepélyt szerveztek.¹⁹ Ezen a román megszállás alatt tartott ünnepélyen a zenekar s helyi katonaság – nem lévén – nem vett részt.

A Kovács István-emlékbizottság a mártírhalált halt nemzetőrfőhadnagy halála első évfordulójára emlékűnnepet szervezett, amelyen a polgárság és a helyi katonaság együtt vett részt. A városháza előtt gyülekező közönség együtt vonult ki a temetőbe, ahol a beszédet, a koszorúk elhelyezését a Városi dalárda gyászezeneke és az emlékezés végén a Himnusz színesítette.²⁰ Az emlékbizottság tervében nem szerepelt a katonazenekar részvétele, azonban

¹⁸ Nyírvidék, 1944. márc. 16.

¹⁹ Nyírvidék, 1919. máj. 25.

²⁰ Nyírvidék, 1920. ápr. 22.

az emlékűnnepélyről szóló tudósításban említik részvételüket. Az első emlékűnnepélyen résztvevő katonazenekar a soproni gyalogezred zenekara volt.

A második évfordulón, Kovács István mártírhalálának Nyíregyháza városában ünneppé fogadott napján a nemzeti hadsereg helyi képviselői, a Turáni Kör tagjai és a főgimnázium ifjúsága emlékezett a mártírra.²¹

1922-ben már a nyíregyházi gyalogezred közreműködésével valósult meg az emlékűnnepély. „Az iskolák ifjúsága s a város közönsége délután három órakor a városháza előtt gyülekezik, ahová felvonul a katonazenekar kíséretében a helyőrség tisztikara és disz szakasza is. Az ünneplő menet katonazenekar kíséretével a Vay Ádám utcán át vonul a Morgó temetőbe, ahol a városi dalárda a katonazenekar kíséretével vesz részt az emlékűnnep műsorán.”²²

1923-ban az emlékűnnep programja a következő volt:

„Gyülekezés és indulás a városháza előtt délután 3 órakor.

1. Gyászinduló. Előadja a m. kir. 12. honvédgyalogezred zenekara.

2. Gyászául. Énekli a Városi Dalegylet Jakab József karnagy vezetésével.

3. Ünnepi beszéd. Tartja Dr. Néveri János kir. kath. főgimn. igazgató.

4. A hatóságok, katonaság, volt katonatársak, iskolák képviselői egy-egy szál virágot helyeznek a sírra.

5. Himnusz. Énekli a Városi Dalegylet.

6. Gyászinduló. Előadja a m. kir. honvédgyalogezred zenekara.”²³

Az emlékűnnepély programja fokozatosan alakult ki. A beszédek és a szavalatok mellett a gyász zenei kifejezése dominált, amelyet a helyi énekkarok gyásznékei és a katonazenekar gyászindulói töltek ki.²⁴ A kivonulásnak és a koszorúzásnak is megvolt a maguk sorrendje: „A kivonulás a következő sorrendben történik: 1. Tisztikar. 2. Katonazenekar. 3. Katonaság, utána Kovács István főhadnagy katonatársai. 4. Dalegyletek. 5. Elemi iskolák. 6. Leány középiskolák. 7. Fiú középiskolák 8. Hatóságok. 9. Ipartestület. 10. Iparos és kereskedő ifjak egyesületei. 11. Magánosok. 12. Tűzoltóság. — A koszorú és virág elhelyezése a következő sorrendben történik: 1. Katonaság. 2. Város. 3. Katonatársak. 4. Ipartestület. 5. Tűzoltóság. 6. Iskolák.”²⁵

²¹ Nyírvidék, 1921. ápr. 23, 24.

²² Nyírvidék, 1922. ápr. 20, 23.

²³ Nyírvidék, 1923. ápr. 19, 24.

²⁴ Nyírvidék, 1924. ápr. 23; 1925. ápr. 22, 24; 1926. ápr. 14, 24;

²⁵ Nyírvidék, 1924. ápr. 27;

1927-ben az emlékünnepély Kovács István Luther utcai volt lakásának falán elhelyezett emléktábla leleplezésével kezdődött, amelynek részese volt a katonazenekar is a Himnusz előadásával. A temetői megemlékezésen a gyászindulók mellett a z ünnepséget a zenekar által előadott Hiszekegy zárta.²⁶ Ebben az évben a Kovács István emlékszobor javára történő adománygyűjtés céljából az 1924-ben alakult Kovács István Bajtársi Szövetség, július 11-én nagy népünnepélyt rendezett a Sóstón. Ezen fellépett a katonazenekar is.²⁷

1928-ban az emlékünnepély az előző évben állított emléktábla megkoszorúzásával kezdődött s vonult ki az emlékezők oszlopa a temetői megemlékezésre. A gyászindulók, gyászdalok és a beszéd és szavalat után a gyalogezred zenekara a Hiszekeggyel zárta az emlékünnepélyt.²⁸ Részt vett a katonazenekar a július 1-én megrendezett újabb sóstói népünnepélyen is és járult hozzá zenéjével a közönség szórakoztatásához.²⁹

Kovács István szobra³⁰

A Kovács István síremlékére és szobrára annyi pénz gyűlt össze, hogy 1929-ben mindkettőt megvalósították. A síremlékét halála évfordulóján, április 22-én tervezték felavatni, azonban az időre nem készült el, így az avatóünnepséget áttették április 29-re. Ekkor sem valósulhatott meg az avatás, mert azon a napon a belügyminiszter tiltott le minden összejövetelt. Végül május 28-

²⁶ Nyírvidék, 1927. ápr. 22;

²⁷ Nyírvidék, 1927. júl. 10.

²⁸ Nyírvidék, 1928. ápr. 17, 24.

²⁹ Nyírvidék, 1928. júl. 3.

³⁰ https://www.kozterkep.hu/~/17922/Kovacs_Istvan_szobra_Nyiregyhaza_1929.html/photos/185638

án megtartott avatóünnepségen szerepet kapott a gyalogezred zenekara is. Játszottak gyászindulót és az avatóünnepség végén a Himnuszt adták elő, majd indulót játszottak az elvonuláshoz.³¹ Erről a tudósító így számolt be: „A menet élén a tanítóképző intézet Bessenyei György Bajtársi Szövetsége, a Közigazgatási tanfolyam hallgatósa, a leányintézetek fehérruhás növendékei, a cserkészek, a leventék haladtak, közepén a katonazenekar indulókat játszott, míg a menet végét a katonaság díszes csapata zárta be.” A síremléknél „A m. kir. 12. honvéd gyalogezred nagyszerű zenekarának gyász indulója harsogott fel azután a kürtök borús zengésével, a fuvolák fájdalmas sikolyával s mintha koporsóra nehéz rögök hullottak volna kongtak a dobok.”³²

1929-ben is megrendezték a sóstói Kovács István népünnepélyt, amelyen első alkalommal rendezték meg a Miss Nyíregyháza választást.³³ Az előkészítő bizottság ülésén szóba került a katonazene kérdése is.³⁴ Július 7-én, a kiadott program szerinti műsorban, a dalokhoz és táncokhoz a gyalogezred zenekarának vonósai szolgáltatták a zenét.³⁵

Október 27-én tartották meg a mártírhalált halt főhadnagy szoboravatási ünnepségét. A 20-ára kitűzött időpontot módosítani kellett. Az előkészítő értekezlet által tervezett programban a m. kir. 12. gyalogezred zenekara a Himnusz eljátszásával kapott szerepet és az ünnepséget követő banketten is ők zenéltek.³⁶ Az ünnepség a szobor megkoszorúzásával fejeződött be, amely után díszmenetben vonultak el a honvédség, a tüzérség is, a cserkészek, leventék, iskolák egyesületek.

A szobor és síremlék létesítése, Kovács István emlékerlegért folyó ifjúsági futballvetélkedés után megszakadt az emlékünnepek sorozata. Elmaradtak a sóstói népünnepélyek. 1932-ben a helyi Gábor Áron tüzérek emlékeztek meg egykori tüzértársukról a szobornál, ezrednapjuk keretében.³⁷ Hosszú idő után 1933-ban történt kezdeményezés a szobornál történő megemlékezésre.³⁸ A Gábor Áron tüzérek a következő évben is ezrednapjuk részévé tették a mártírhalált halt tüzérről való emlékezést.³⁹

Történtek megemlékezések különböző formákban a következő években is s volt kezdeményezés a kultusz fenntartására, elmélyítésére, azonban a szobor és síremlék állítások

³¹ Nyírvidék, 1929. ápr. 14, 20, 25, máj. 30.

³² Nyírvidék, 1929. máj. 30.

³³ Nyírvidék, 1929. jún. 16.

³⁴ Nyírvidék, 1929. jún. 27.

³⁵ Nyírvidék, 1929. júl. 5.

³⁶ Nyírvidék, 1929. okt. 2, 5, 24.

³⁷ Nyírvidék, 1932. dec. 1.

³⁸ Nyírvidék, 1933. aug. 8.

³⁹ Nyírvidék, 1933. dec. 3, 6.

előtti lelkesedés alábbhagyott. 1937-ben vették észre a polgárok, hogy a megemlékezéseken nem vett részt a hadsereg.⁴⁰

A Kovács István emlékünnepségek sorában, 1938-ban, vitézzé avatásának évében állt vissza a korábbi rend. Április 22-én tartott ünnepség keretében ott voltak a katonák s közreműködött a zenekar is. Az ünnepély programja a következő volt:

»1. Hiszekegy. Előadja a 12. honv. gy. ezred zenekara.

2. Kovács István vitézzé nyilvánítását ünnepélyesen kihirdeti vitéz Hunfalvy Artúr ezredes, vitézi székkapitány.

3. Farkas Nándor: „Magyar harangszó” Előadja a Városi Dalegylet.

4. Ünnepi beszéd: tartja Szohor Pál polgármester.

5. Az emlékmű megkoszorúzása. Ez alatt a katonazenekar gyászdalokat ad elő.

6. Díszelvonulás az emlékmű előtt.«⁴¹

1939-ben a Hősök napja keretében emlékeztek meg Kovács István nemzetőr főhadnagy cselekedeteiről. „Vasárnap délelőtt Nyíregyháza megyei város közönsége is kegyelettel áldozott a világháború hőseinek emléke előtt. Az ünnepély a Hősök szobra előtt, majd vitéz Kovács István szobra előtt folyt le. Az ünnepélyen, a helyőrség alakulatain, a polgári lakosságon kívül részt vettek hivatalok, egyesületek, iskolák, leventék, cserkészcsapatok.

A Hősök szobránál a katonazenekar a Magyar Hiszekegyet játszotta, majd Fekete József, a NyVKV. tanácsosa mondott emlékbeszédet... Az emlékbeszéd után a zenekar Beethoven gyászdalját játszotta, majd szavalat után megkoszorúzták a Hősi emlékművet. A Hősi emlékműtől vitéz Kovács István sírjához vonult az ünneplő közönség s ott is koszorút helyeztek az emlékmű talapzatára.»⁴²

Volt megemlékezés még különböző formában, azonban a háború időszakában nem került sor nagyszabású megemlékezésre.

Hősök ünnepe

Nyíregyháza városában, a háború időszakában, 1916-ban létesült a Hősök temetője. Ebbe a temetőbe helyezték örök nyugalomba azokat a katonákat, akik Nyíregyházán haltak meg. Ebben nem tettek különbséget szövetséges és ellenséges katonák között s felekezeti szerint sem különítették el azokat. 1916-ban az eltemetett katonák száma elérte 1500 főt s ez a háború

⁴⁰ Nyírvidék, 1937. ápr. 24.

⁴¹ Nyírvidék, 1938. ápr. 15, 24.

⁴² Nyírvidék, 1939. máj. 23.

folyamán gyarapodott. A nagy számot a városban létesített fogolytábor s a barakk és más kórházakban elhunyt katonák adták.⁴³

A hősök emlékének fenntartására és megőrzésére készítette el a megye és város a Hősök szobrát, amely Kisfaludy Strobl Zsigmond szobrászművész alkotása s avatták azt fel 1928-ban, a város egyik impozáns főterén.

Az elhunyt katonák iránti kegyeletet kifejezték a halottak napján, az elesett és rokkant katonák emléknapján, majd a társadalmi emléknappá nyilvánított Hősök napján. Ezek a

kegyeleti ünnepek a háborút követően a helyi katonaság és a katonazenekar közreműködésével valósultak meg. Létesíttek a hősöknek szobrokat vidéken is s az avatásukra rendezett emlékünnepeken megjelentek a nyíregyházi katonák is.

1922-ig a hősök emlékűnnepeét Mindenszentek napján, s felsőbb rendelkezésre 1922-ben azt a Halottak napján tartották meg. Nyíregyházán az emlékűnnepeű megtartására, már 1921-ben, a Hősök temetőjében került sor. Erről a helyi újság így számolt be: „A tegnapi űnnepen megjelentek teljes számmal a hivatalok és iskolák képviselői, a vármegye és a város, az egyházak vezetősége. Kivonult a helyőrség is a katonazenekar kíséretével. A sírnál a zenekar Beethoven gyászindulója nyitotta meg az űnnepeűt, majd a Városi Dalárda Szabados Hiszekegyét adta elő. Ezután Leiteregh Károly alezredes tábori lelkész hatásos beszédet és áhítatos imát mondott. A Városi Dalára Vietórisz István dr. alkalmi dalát adta elő Révffy-zenésítésében, aztán dr. Sasi Szabó László, lapunk felelős szerkesztője lépett a szónoki emelvényre és megrázó erővel ecsetelte ennek a temetőnek fájdalmas mementőjét A gyönyörű beszéd páratlan hatást keltett. Holnapi számunkban egész terjedelmében közreadjuk. Az űnnepeű beszédét a katonazenekar himnusza, majd a csapatok díszfelvonulása követte.”⁴⁴

Ettől kezdve a város külterületén fekvő Hősök temetője egyik helyszíne lett a hősökről szóló megemlékezéseknek. Egyik helye lett az irredenta gondolatok megfogalmazásának, kifejtésének. A megemlékezés lényegében a kivonulásból és a hivatalos űnnepeűből állt. Az űnnepeű része volt a gyászzene, amelyet az énekkarok illetve zenekarok szólaltattak meg.

⁴³ Nyírvidék, 1916. aug. 13; szept. 17.

⁴⁴ Nyírvidék, 1921. nov. 4.

1922-ben november 3-a „Délután 3 óra előtt hosszú fekete sor húzódik a temető felé vezető két úton. Sorra érkeznek az iskolák ifjai, a zászlós cserkészcsapat, az egyesületek képviselői. Egyszerre minden szem megvillan, kemény lépések roppannak az úton, felvonulnak a helyőrség csapatai a gyalogezred zenekarával. Jön a tűzoltók díszszakasza is, majd az ünnepelve, kegyelettel emlékező közönség sokasága. Vigasztaló, amit látunk: az idén emlékezőbbek az emberek, sokkal többen jöttek el a Hősök emlékünnepére, mint az ezelőtti években.”- írta le a kivonulást az újság tudósítója. Az ünnepség a katonazenekar gyászindulójával kezdődött s ekkor is Leiteregh Károly róm. kath. táborig lelkész imájával folytatódott az emlékezés.

Hősök temetője, központi emlékoszlop⁴⁵

A Városi Dalárda gyászdala után következett az ünnepi szónok. „Dr. Sasi Szabó beszéde hatalmas szónoki erővel élesztette a szívekben az olthatatlan irredentizmus tüzeit. Az ünnepi beszéd után Smiják Istvánné lépett a szószékre és Szabados E. aktuális költeményét adta elő hatásosan, melegen zengő előadásban. A katonazenekar a Hymnust játszotta, majd a hadsereg csapatai tüzes induló hangjainál nagyszerű díszmenetben vonultak el a parancsnok előtt s a

⁴⁵ https://www.geocaching.hu/images.geo?id=47856&group=4049&table=cache_images&wi=600&he=450

gyönyörű emlékűnap véget ért. A Hősök temetőjében pedig kigyúltak a gyertyák, mint bánatos magyarok szívében a hősökre való hálás emlékezés tiszta tüzei.”⁴⁶

Hasonló rendezésben tartották meg a következő évben is a megemlékezést, amelyről így tudósított a Nyírvidék: „Még egyre özönlik a közönség a temetőbe, amikor dr. Kállay Miklós főispán megjelenik a vármegyei tisztikar élén s fölcsendül a katonazenekar áhítatos imája Kiss János parancsnok vezetésével. Egy-egy zokogó hang csuklik fel, odakünnről érces vezényszavak hangzanak, a csapatok imára tisztelegnek. A városi dalárda Jakab József mesteri vezetésével szépséges gyászdalt ad elő. Most ájtatos imádság galambszárnyán emelkedik a lelkünk. Leiteregh róm. kath. tábori lelkész imádkozik. »Boldogasszony anyánk...« – hangzik az imádság s tekintetünk könny fátyolán át égi fényességgel villannak az obeliszken égő gyertyák »Adj Uram meghalt hőseinknek vére által hazánkunk feltámadást« – végzi az imádság. Aztán mintha az itt nyugvó hősök messze távolban könnyező özvegyei és árvái símának fel, mintha az alkonyat fényében fürdő jegenyék lombja zenélne halk sirámmal: fölsír a vonóskar kíséretével a hadiárvák énekara s finoman harmonizált imádságos éneket ad elő Krecsák László vezetésével. Mint fehér rózsaszirmok úgy hullnak a fekete obeliszkre az árva kisleányok énekének ütemei, majd Nagy Lajos ref. lelkész baritonja zeng a sírok felett, messze hangzón hirdetve a hősök temetőjének nagy tanulságait... A beszéd elhangzása után a katonazenekar Kölcsey Himnuszára zendít s a magasztos imádságban sok ezer ember szíve forr össze.”⁴⁷

1924-ben is hasonló koreográfia szerint zajlott a megemlékezés: „A Hősök temetőjében délután 3 órára nagy közönség jelenik meg. Csendőrök, tüzérek, huszárok, a honvéd gyalogság szakaszai sastollasan vonulnak fel, élükön a nyíregyházi helyőrség teljes tisztikara. És jön a polgárság is végeleáthatatlan sorban; öregek, ifjak, lelkes magyar asszonyok, leányok, kezükben egy-egy csokor őszi rózsza. Megjelenik dr. Bencs Kálmán kormányfőtanácsos, polgármester, Szohor Pál főjegyző a tanács kíséretében, jönnek az iskolák a cserkész ifjak tanáraik vezetésével, itt vannak a hadiárvaház leánykái, akiknek mindegyike egy-egy hadi halott édesapát sirat. A szép sorjában nyugvó hősök sírján sorra gyúlnak fel a kegyelettel hozott gyertyák. Egy feketekendős asszony maga tíz sírt világít ki s csaknem minden síron van egy-egy csokor virág. Az ünneplő közönség ellepi a temetőt, a tisztikar, a katonazenekar, a Városi Dalárda, a hadiárvák kara a fekete obeliszk körül helyezkedik el. Az ünnepség első száma a katonazenekar imája. A »Vater, rufe dich« c. ima szívet tépően búg fel a kürtök szavában s felhangzik a vezényszó: zászlóalj imához !

⁴⁶ Nyírvidék, 1922. nov. 4.

⁴⁷ Nyírvidék, 1923. nov. 4.

Majd az énekkar veszi át a búsongás és lelkesítés szerepét és Jakab József karmester vezetésével felhangol: »Jer, lobogtasd őszi szellő, bánatunknak zászlaját«. Az emlékező beszédet követően „Még a zenekar Himnuszát hallgatja meg áhítatos szívvel a meghatott közönség, aztán búcsúzik a szomorú síroktól. A nemzeti hadsereg daliás csapatai díszmenetben magyar indulóra vonulnak el. Erős lépteik alatt reng a föld, s a két sorban állók büszkeségben ragyogó szemmel nézik a jövő reménységét, a nemzeti hadsereget.”⁴⁸

1925-ben elmaradt a Hősök temetőjében tartott halottak napi gyászünnepély, mert a hősekről való megemlékezést 1925-től a május utolsó vasárnapjára tett, Hősök napján tartották meg országosan, így Nyíregyházán is alkalmazkodtak a megváltozott körülményekhez.⁴⁹ Május utolsó vasárnapja helyett azonban június 14-én került sor a megemlékezésre. Az emlékünnepély sorrendje a következő volt:

„1925. június 14-én vasárnap reggel 8 órakor: az egyházak templomaiban istentisztelet, reggel 9 órakor gyülekezés a városháza előtt. (Itt gyülekezik a katonaság, a hatóságok, iskolák, tanáraik vezetésével, egyesületek, intézmények, katonazenekar. Negyed 10 órakor ünnepélyes kivonulás katonazenével a hősök temetőjébe, útirány Bethlen utca, Szentmihályi-út. A kivonulás részletes sorrendjét a hatóságok és iskolák külön fogják kézbe venni. — Fél 10 órakor a hősök temetőjében lévő emlékoszlop előtt ünnepély a következő sorrenddel:

1. Magyar Hiszekegy. Előadja a Városi Dalegylet.
2. Minden hitoktató tanár rövid buzdító beszédet tart a jelenlévő közönséghez és tanuló ifjúsághoz.
3. Hatóságok, egyesületek és intézmények koszorú lehelyezése az emlékoszlopra.
4. Verdi gyászinduló. Előadja a katonazenekar. A zene hangjai közben a leányiskolák növendékei minden egyes sírra egy-egy szál virágot helyeznek.
5. Himnusz. Előadja a Városi Dalegylet.

Fél 11 órakor a katonai és polgári hatóságok előtt a katonaság ünnepélyes elvonulása.”

1926. májusában már az utolsó vasárnapon tartották meg az emlékünnepélyt. „Nyíregyházán, a hősök emlékünnepére vasárnap délelőtt 9 órakor gyülekezik a közönség. A városháza előtt sorakoznak fel a katonaság, a cserkészek, leventék, a hatóságok, iskolák, intézmények, egyesületek képviselői, hogy kivonuljanak a Bethlen-utcán át a hősök temetőjébe. Itt az ünnepség sorrendje a következő lesz:

1. Magyar Hiszekegy. Előadja a városi dalegylet.
2. Kollonay Zoltán felsőkereskedelmi iskolai tanár ünnepi beszédet mond.

⁴⁸ Nyírvidék, 1924. nov. 4.

⁴⁹ Nyírvidék, 1925. okt. 30.

3. Az ág. ev. leány-főgimnázium és a kir. kath. főgimnázium szavalója aktuális költeményt ad elő.

4. A katonai és polgári hatóságok, egyesületek, iskolák megkoszorúzzák a hősök emlékművét.

5. A katonazenekar. Verdi gyászindulóját játssza.

6. A Városi dalárda a Himnusszal fejezi be a műsort. Az ünnepséget díszfelvonulás zárja be. A megjelent egyházi, katonai és polgári notabilitások előtt a katonai csapatok, a cserkészek, leventék, az iskolák csapatai díszmenetben vonulnak el.”⁵⁰

1927 május utolsó vasárnapján a leventék közös Búza téri ünnepével kezdődött a Hősök emlékűnnepe. Szavalatok és emlékező beszéd után a katonazenekar gyászindulót játszott, majd a leventék templomaikba vonultak, hogy a hősi halottakért mondott gyászistentiszteleten részt vegyenek. Az istentisztelet után az ünnepségen résztvevők a Kossuth téren gyülekeztek össze 10 órakor a katonazene ütemére megindult a menet a Hősök temetőjébe. A temetői ünnepélyen közreműködött a Városi Dalárda, szavalatok hangzottak el és természetesen az ünnepi beszéd. Az alkalmi szavalatok után a katonazenekar gyászindulója tetőzte be az ünnepély hangulatát.⁵¹

1928-ban országosan május 20-án került sor az ünnepségre. A katonazenekar a kivonuláskor és az ünnepség végi díszfelvonuláskor kapott szerepet.⁵²

A következő esztendőben a Hősök temetőjében egy emlékmű avatására is sor került, amelyet a város fiatal szobrása, Osváth Imre készített. A kivonulás a hagyományoknak megfelelően valósult meg. „A hősök ünnepére vasárnap reggel 9 órakor gyülekezik a közönség a városháza előtti téren, ahonnan a Bethlen-utcán át vonul a hősök temetőjébe a következő sorrendben: honvédség, tűzoltóság, Városi Dalárda, leányiskolák (leánygimnázium, polgári leányiskola, leánykálvineumi polgári iskola, ref. tanítónőképző) fiúiskolák (községi közigazgatási tanfolyam, állami tanítóképző, Kossuth reálgimnázium, kir. kath. gimnázium, felsőkereskedelmi iskola, polgári fiúiskola), leventék, cserkészek, katonazenekar, honvéd állomásparancsnokság, gyalogezred, huszárezred, tüzérosztály, csendőrség, vitézi szék, államrendőrség, hadiözvegyek, hadiárvák.

Szabolcsvármegye törvényhatósága, egyházak, városi képviselőtestület, tisztviselői kar, kir. törvényszék, pénzügyigazgatóság, pénzügyőrség, m. kir. posta, Máv. hivatalai, ipartestület, gazdaszövetség, egyesületek, intézmények.” A temetőben lezajlott program is a hagyományokat követte: „Magyar Hiszekegy. Előadja a Városi Dalegylet. Ünnepi beszéd,

⁵⁰ Nyírvidék, 1926. máj. 28.

⁵¹ Nyírvidék, 1927. máj. 31.

⁵² Nyírvidék, 1928. máj. 22.

mondja: dr. Tóth Antal áll. tanítóképző-intézeti tanár. Gyászinduló: előadja a katonazenekar. Gyóni Géza: Magyar asszony írja: Előadja: Kovács László tanítónövendék. Az emlékmű leleplezése és átvétele. A hősök emlékművére néhány szál virág helyezése. — Himnusz. Előadja a Városi Dalegylet. A honvédség, a leventék, cserkészek díszmenete az egyházi, katonai és polgári hatóságok előtt.”⁵³

1930-31-ben tovább folytatódott a hagyományos megemlékezés. A kivonuláskor a zenei kíséretbe bekapcsolódott a cserkészenekar is. A temetői megemlékezés során a katonazenekar a Beethoven gyászindulójával járult hozzá az emelkedett hangulat megteremtéséhez. 1932-ben a Nemzeti Hízekegy eljátszásával kezdődött az ünnepség.⁵⁴

Hősök emlékműve⁵⁵

1921-től 1932-ig tartott a Hősök Temetőjében történő emlékezés. 1932-től 1944-ig a város közepén létesített Hősök szobra lett a helyszíne a hősi halottakról való megemlékezéseknek. 1932-ben az addig szervesült hagyományokkal ellentétben a Bessenyei téren található Hősök-szobránál tartották meg a Hősök-napi megemlékezést. A helyszínben igen, de az ünnepség rendjében változás nem volt. „Az ünnepi beszéd után a 12. Rákóczi Ferenc

⁵³ Nyírvidék, 1929. máj. 24.

⁵⁴ Nyírvidék, 1930. máj. 24; 1931. jún. 2.

⁵⁵ <http://nyiregyhaza.varosom.hu/latnivalok/szobrok/Hosok-emlekmuve-1.html>

honvéd gyalogezred zenekara Kiss János karnagy vezetésével klasszikus gyászindulót adott elő, amelynek átérzésében kigyúlt a lelkek tüzeinek lobbanó fáklyája a hősi sírok felett. Az ünnepség idején repülőkötelék húzott el a szobor fölött.” Végül itt is megtörtént az előljárók előtti díszelvonulás a katonazene hangjai mellett.⁵⁶

Nyíregyháza polgársága a következő években is a város közepén álló Hősök szobránál áldozott a hősi halottak emlékének. A katonazenekar gyász- és menetindulók játszásával vett részt a rendezvényen.⁵⁷

1934-ben a város vezetése átengedte a szervezés jogát a Felsőkereskedelmi Iskolának. »A hősök emlékünnepét a Városi Dalegylet a Magyar Hiszekegy éneklésével vezette be. Szabó Piroska, Gyula Diák: Magyar Miatyánk c. költeményét szavalta el, majd Kollonay Zoltán felsőkereskedelmi iskolai tanár lépett az emelvényre, hogy méltassa a nap jelentőségét, a hősök áldozathozatalának nagyságát s az irántuk tartozó kötelességeinket...Gyújtó erejű szavai után a 12. honvéd gyalogezred zenekara az „Utolsó menet” c. gyászindulót játszotta, majd Cegle Imre Vajda János: A virrasztó c. költeményét szavalta el. Utána a katonaság, a vármegye, város, egyesületek és iskolák borították virágba az emlékművet. Az ünnepélyt a Városi Dalegylet előadásában a Himnusz éneklése zárta be. Az ünnepély után a katonaság, iskolák, cserkészek és leventék tisztelegve vonultak el a hősök emlékműve s az előkelőségek előtt.«⁵⁸

1935-ben a Kálvineum Tanítónőképző és a polgári leányiskolák voltak a szervezők. A következő évben sem volt eltérés a megemlékezések rendjében. A katonazenekar gyász- és menetindulók játszásával járult hozzá az emlékünnepély méltóságához.

1937-ben a megszokottól eltérően, a katonák fokozottabb részvételével szervezték meg az emlékünnepélyt. Május 25-én sajtócikk jelent meg „Készüljünk a hősök vasárnapjára” címmel. Ebben apelláltak a polgárok érzelmeire és közzétették a programot:

„A száguldó idők vihara ledönti a sírkereszteket, besüppednek a sírdombok s az elmúlás kitepi a kegyelet virágait. Emberi sors, hogy felejtünk és elfeledtetünk. Ha azonban tengernyi sir egy nemzet tavaszát, reménységét és boldogságát zárja magába, ott nem lehet az emlékezés szárnyaszegett madár, amely a magasságokból az örök feledésbe zuhan, ott új emlékeket emel a nemzet lelke az élni akarás s új reményvirágot ültet a ragaszkodó szeretet, mely fényével beragyogja a hősök sírját a hitnek és a feltámadás reménységének szent fényével.

⁵⁶ Nyírvidék, 1932. máj. 26; jún. 1.

⁵⁷ Nyírvidék, 1933. máj. 25.

⁵⁸ Nyírvidék, 1934. máj. 24, 29.

Május utolsó vasárnapján mi is az imádság köntösébe akarunk öltözködni s felakarjuk virágozni a világháborúban elesett hősök el nem múló emlékét szívünk hervadhatatlan virágaival.

A kegyeleti és hódolati ünnepséget május 30-án 9 órai kezdettel a teljes helyőrség a nyíregyházi társadalommal karöltve a Bessenyei-téren levő Hősök emlékszobra előtt rendezik meg a következő műsorban:

1. Magyar Hiszekegy. Előadja a katonazenekar.
2. Imához. Hősök invokálása. Előadják a heő. összes trombitásai a katona-zenekar által kísérvé.
3. Tábori szt. mise. Végzi Gál Károly vdd, róm, kat. tábori lelkész.
4. Himnusz.
5. Vitéz Béli Alajos a m. kir. 2. honv. lov. dandár parancsnoka átadja a heő. koszorúját a lovas járőrnek, aki azt a Hősök temetőjébe viszi.
6. Ünnepi beszéd. Mondja vitéz Huszár Endre vdd. prot. tábori alesperes.
7. A Hősi emlékmű megkoszorúzása a hatóságok és társadalmi egyesületek által.
8. Szózat. Előadja a katonazenekar.
9. A helyőrség díszmenete a Hősök szobra előtt.”⁵⁹

Polinszky Pál kultúratanácsnok szervező munkája és vitéz Béli Alajos dandárparancsnok támogatása révén, május 30-án addig soha nem látott, parádés elemeket tartalmazó, hősök napi ünnepségre került sor. A helyőrség katonái mellett nagy számban jelen lévő városi polgárság impozáns tömeget képezett. Vitéz Béli Alajos fogadása, szemléje a csapatok felett a zenekar közreműködésével valósult meg. Odaérve a Hősök szobra előtt felállított tábori oltárhoz, tisztelgése után, elkezdődött a tábori mise. „A 12. Rákóczi honvéd gyalogezred zenekara egyházi énekeket játszik, megkezdődik a tábori mise, amelyet Gál Károly tábori lelkész mond. A rózsákkal ékes oltár lépcsőjén fiatal tisztek ministrálnak. A szentmise mélyen megindító akkord vezeti be. Az ezredek, zászlóaljok kürtösei sorakoznak fel és a zenekar gyászindulójának háttéréből felsír a kürtök búsongó dallama, hogy idézze a messze földeken pihenő hősöket, halott édesapákat, testvéreket, vőlegényeket, drága magyar fiakat... A szentmise drámai egységeinél az ezredkürtös az imára hívás jelét fújja, a Búza-téren felállított ágyúk pedig komor fenséggel dörögnek és fokozzák az ünnepség erőhatását, összesen tizenkét ágyúlövés hirdeti a hősi halottaikért való ima égbeszárnyalását. A szent mise imával végződik. Gál Károly tábori lelkész imájában a Patrona Hungariae közbenjárását kéri a dicsőséges

⁵⁹ Nyírvidék, 1937. máj. 25, 30.

harcokban Istennek élő magyarságra, hogy visszaszerezhesse ősei örökét... A szent mise után Gál Károly tábori lelkész nemzetiszín szalagos babérkoszorút ad át a feszes vigyázzban álló vitéz Bély Alajosnak. – Vigye ez a koszorú hódolatunkat, tiszteletünket, hálánkat és fogadalmunkat – mondja az átadó lelkész. Vitéz Bély Alajos ezredes a koszorúval az előlovagló huszárszakasz parancsnokához siet: – Vigyétek ebben a koszorúban valamennyi honvéd szíve dobbanását a hős bajtársak sírjára! – mondja vitéz Bély Alajos ezredes, majd átadja a koszorút a lovasstaféta vezetőjének. A staféta pillanatok múlva vágatva száguld a Bessenyei-térről a Kossuth téren át a hősök temetője felé. Megindítóan szép szimbólum ... Most egy napbarnított, markáns magyar arc jelenik meg az ünneplő sokaság fölött a szószéken.

Vitéz Huszár Endre prot. tábori alesperes, akinek fekete tábori lelkészi kabátját ellepik a hadi kitüntetések. Vitéz Huszár Endre a hadba vonuló hősöket idézi, a virágos, nótázó vonatokat és gyújtó hatású, szuggesztív erejű szavakban érezteti át, hogy a százezrek vérenek hullása nem lehet hiábavaló... Abban a pillanatban, amikor a szívek a magyar föltámadás hitének evangéliumát hirdeti, három repülő jelenik meg az ünneplők felett. A gépek egy vonalban szállva tisztelgő kört írnak le, majd leereszkedve, rózsaleveleket és rózsa virágokat hullatnak a szoborra. Virágosó hull, mint a magyar lelkek ölelő áldása ezen a napon. A színes rózsaszirmok fénylően szállanak a napfényes térben, a közönség mehatottan nézi a megragadóan szép képet, a virágosó hullását a magyar gyász és dicsőség ünnepén... A nagyhatású ünnepi beszéd után a katonazenekar kurucnótákat játszik, majd felhangzik a magyar föld himnusza: Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország ... Az egyházi, katonai, polgári hatóságok, az egyesületek, intézmények, iskolák szónokai léptek elő. Koszorúk és virágcsokrok halmozódnak a szoborra, az oltár lábánál. A zene szavába belevész a jelmondat, amellyel az előlépő hölgyek, asszonyok, leányok, férfiak, ifjak elhelyezik a magyar szív vallomását. De a jelmondat átöleli a szobrot, átfogja áhítatának tömjénfüstjével a hősi szoborban jelképezett gondolatot... A koszorúzás után felhangzik a Himnusz, a magyar szívek imája, majd vitéz Bély Alajos vezérkari ezredes, dandárparancsnok, Thuránszky Pál főispán, Borbély Sándor alispán, Szohor Pál polgármester, majtényi Kiss Sándor rendőrfőtanácsos, az egyházak, a hatóságok, hivatalok, egyesületek, intézmények képviselői a tér főútvonalán állanak fel. Itt sorakoztatják fel a vitézeket, a hadirokkantakat, özvegyeket, árvákat is, hogy a hősi áldozattevők előtt vonuljon el a díszmenet, előttük tisztelegjen a nagy feladat megoldására kész fegyver. A zenekar tüzes magyar indulókat játszik és sorra érkeznek a zászlós csapatok... Most lovasok jönnek, a savojai herceg indulója zeng. Milyen erős, pompás lovasok. A villanó kard fénye, a szemek szikrázó tüze, a paripák nemes, büszke tartása, a csapat szinte bravúrosan

könnyed rendtartása, nagyszerű szelleme, tudatos csapat fegyelmezettségre vallanak mind a tüzér, mind a huszár csapatoknál, a távírász, rádiós, aknavető és más osztagok felvonulásában.

A hadsereg pompás felvonulása olyan látványosság, amelyben még nem volt része Nyíregyházának, ahol ilyen nagy díszmenet évtizedek óta nem volt.

A katonák után a frontharcosok kemény fegyelmezettű szakasza lépett, majd a pénzügyőrök nagyszerű díszmenete következett. A tűzoltók, az iskolák csapatai jöttek, a fiatalok, a jövő harcosai. A magyar zászló diadalmasan lengett a szélben a leventezenekar indulójára érkező ifjúság felvonulásán, majd a díszmenettel végetért a felejthetetlen manifesztáció.⁶⁰

E nagyszabású hősök napi ünnepség után megrendezett emlékünnepek mindegyikén szerepelt a katonazenekar. 1944-ben változott meg a helyszín. A Hősök temetője, a Hősök szobra helyett a Horthy Miklós téren álló Országzászló előtt tartották meg. A polgármester által kiküldött meghívóban ez állt: Nyíregyháza város közönsége mélységes szeretettel és magasztaló hálával emlékezve meg azokról a hősookról, akik az 1914-18. évi világháború alatt a hazáért vívott küzdelemben és 1938-tól napjainkig, az ország területének felszabadítása, valamint a keresztény magyar gondolat fennmaradása és megerősítése érdekében nemzetünknek örök dicsőséget és hírnevet szerezve életüket feláldozták, hálája jeléül és az élő nemzedék okulására 1944. év május hó 21. napján, vasárnap a m. kir. honvédséggel karöltve emlékünnepet rendez, melyre az egyházakat, a m. kir. honvédséget, hatóságokat, közhivatalokat, egyesületeket, intézményeket és iskolákat tisztelettel meghívom.

Az emlékünnepe a Horthy Miklós téren levő országzászló előtti téren lesz 9 órai kezdettel a következő sorrenddel:

1. Magyar Hiszekegy. Játssza a honvédzenekar.
2. Ünnepi beszéd. Mondja Nyíregyházy Pál polgármester.
3. Gyászzinduló. Előadja a honvéd zenekar.

4. Reményik Sándor: Ahogy lehet című költeményét szavalja Bessenyi Ferenc, a miskolci Nemzeti Színház művésze.

⁶⁰ Nyírvidék, 1937. jún. 1.

5. Himnusz. Előadja a honvédszenekar.”⁶¹

Nyíregyházy Pál beszédének lényege volt „A zsidók világhatalmi törekvései miatt halnak meg fiaink a most dúló világháborúban is” A nagyhatású ünnepi beszéd után a katonazenekar Gounod Faustjából a katonák énekét játszotta átéreztető gondossággal, majd Bessenyi Ferenc, a Földessy-társulat kiváló művésze Reményik: „Ahogy lehet” c. költeményét adta elő drámai kifejező erővel. Az ünnepséget a zenekar a Himnusz imájával fejezte be. Az országzászlóra vármegye fehér-kék szalagos babérkoszorúját helyezték el.”⁶²

Iskolás gyermekek majálisa

A fejlődő város országosan is egyedülálló, legrégebbi ünnepe, szórakoztató táncos rendezvénye a majális volt. Kezdetei az 1830-as évekre nyúlnak vissza. Nyíregyháziak egymást követő generációinak volt élménye a majális, amelyet neveztek majálesnek is s időpontját tekintve, az időjárás függvényében, át-átcsapott juniálisba. A második háborúig tartó, változó, formálódó hagyomány lényege az volt, hogy Nyíregyháza tanuló ifjúsága májusban vagy júniusban egy napra kivonult a város melletti sziktavas tölgyerdőbe, a Sóstóra és a fürdőhely infrastruktúráját, az erdő lehetőségeit kihasználva a szórakozásnak s azon belül a tánc örömeinek adta át magát. A gyerekeket elkísérték a szülők is és társadalmi osztályoktól, felekezeti különbségektől függetlenül ez a nap a felnőttek és gyermekek közös ünnepe lett. Ezen a rendezvényen is formálódott az a felekezeti és társadalmi béke, a szegények iránti szolidaritás, amely jellemzője volt a városnak az ezerkilencszáz-harmincas évek végéig.

A több mint százéves hagyomány egyik eleme volt a Sóstóra történő kivonulás. Kezdetektől jellemzője volt, hogy a gyermekek a város központjából, iskolánként besorolva, oszlopot alkotva, nemzetiszínű zászlókkal a kezükben, dobpergések közepette, helyi zenekarok közreműködésével vonultak ki a mintegy hat kilométerre lévő Sóstó erdő tisztásaira. Létszámuk a város fejlődésével gyarapodott. A kezdeti néhány száz fős diáklétszám az 1930-as években az ötezer főt is elérte. E muzsikás kivonulás adta meg az alapélményt. A menetben időről-időre több zenekar is közreműködött. Ezek a katonazenekar megalakulásáig cigányzenekarok voltak.

Adataink szerint a megalakulást követően, a nyíregyházi gyalogezred zenekara, 1921-től részese volt ennek a legrégebbi társadalmi eseménynek. Ebben az évben „A katonazenekar harmadik zenekarként vett részt a kivonulásban. A Luther utcán felsorakozó iskolások a Nádor-utcai, Debreceni-utcai és központi ev. iskola tanulói voltak. Ennek a menetoszlopnak az

⁶¹ Nyírvidék, 1944. máj. 20.

⁶² Nyírvidék, 1944. máj. 22.

indulása negyed kilenckor történt meg a Bessenyei-téren álló katonabanda előtt úgy, hogy a Kossuth utcán át, gyalog érkeztek ki a Sóstóra.”⁶³

A következő évben a „Katonazene háromnegyed 8 órakor a Bessenyei-térnek Keskeny-utca sarkánál áll, s míg a menet elvonul, indulókat játszik.”⁶⁴

1923-ban „A III-ik zenével bezárják a menetet az ág. h. ev. iskolák növendékei. A menet a Kossuth-téren és Bessenyei-téren át a Kossuth Lajos utcán haladva folytatja útját a Sóstóig. A helybeli gyalogezred zenekara a Bessenyei-téren áll fel, s míg a menet elvonul, indulókat játszik. Sóstón a gyermekek a KV. megálló előtt zeneszó mellett vonulnak be.”⁶⁵

Két évvel később így írták le a kivonulást és a katonazenekar közreműködését: „Cigányzeneszóval, éljen riadalommal köszöntik a májusi reggelt. A Bessenyei térre torkolódik a sok hosszú gyermeksor. Felettük, mint színes lepkeraj táncol a piros-fehér-zöld zászlócska. Minden egyes kis zászló a szívből eredt gyönyörű virága a magyar reménységnek. Felzendül a katonazenekar is és megindul a gyermekserg az erdő, a madarak, a virágok felé, hogy egy tiszta, üde nap örömében összeölelkezzék véle.”⁶⁶

1926-ban „A majális napján reggel negyed 8 órakor gyülekeznek a gyermekek saját iskoláikban, ahonnan az osztály tanítók vezetése mellett a tervezetben megállapított helyre vonulnak ki. A menet összeállítása a Bessenyei-téri kisállomástól az ág. ev. elemi iskoláig terjedő útvonalon történik. 8 órakor a katonazenekar indulói mellett vonul el a menet a Sóstóra.”⁶⁷

Vannak adatok a későbbi évekből is:

1929-ből „Zsibongó, színes, örvendező volt a Sóstó. Katonazene, cigányzene, tánc, szerencsesátor, játékok, a sóstóvendéglő hívogatóan virágos terasza Rác Marci muzsikájával kora reggeltől késő éjszakáig élesztették az öröm tüzét.”⁶⁸

1933-ban „A katonazenekar és cigányzenekar indulója mellett jött a gyermekek színes, zászlós sokasága és a nevelői értékekben gazdag nap szépségét fokozta, hogy az elemi iskolások ezreihez csatlakozott a kir. áll. tanítóképző intézet tanári kara és ifjúsága is.”⁶⁹

1936-ban is „Vasárnap délután felhangzik a zászlós, dobos hívogató a városi előkelőségek s a majálisi rendező bizottság ablakai alatt. Másnap hétfőn fél 8 órakor kezdődik a kivonulás. A katonazenekar hangjai mellett a Hősök szobra előtt tisztelegve vonul el a menet

⁶³ Nyírvidék, 1921. máj. 22.

⁶⁴ Nyírvidék, 1922. máj. 21.

⁶⁵ Nyírvidék, 1923. máj. 21.

⁶⁶ Nyírvidék, 1925. máj. 19.

⁶⁷ Nyírvidék, 1926. máj. 5.

⁶⁸ Nyírvidék, 1929. máj. 29.

⁶⁹ Nyírvidék, 1933. máj. 24.

a nemzetiszínű zászlók előtt, Sóstó fele. Sóstón minden iskolacsoport elfoglalja a kijelölt helyet, s csak a Himnusz eléneklése után oszolnak szét.”⁷⁰

A XIX. század harmincas éveiben fogant hagyomány a XX. század harmincas éveinek végéig volt alapélménye a nyíregyházi polgárok generációknak. A zene, a tánc, az együttlét élménye jobbá tette az embereket. Köszönhető ez többek között a cigányzenekaroknak és 1921-től a helyi gyalogezred zenekarának.

Tóth Sándor helytörténész

⁷⁰ Nyírvidék, 1936. máj. 16.